За приноса на архиепископ Ричард Ченевикс Тренч (1807–1886) към лингвокултурната паремиология[73]

Румяна Петрова

About the Contribution of Archbishop Richard Chenevix Trench (1807–1886) to Linguocultural Paremiology. By Roumyana Petrova. *The paper discusses the contribution of Archbishop Trench to linguocultural paremiology a century and a half before the emergence of paremiology and nearly two centuries before the establishment of linguistic culturology as scholarly fields in their own right. It presents the author's vision of the character of several nations according to their proverbs.*

Key words: *Richard Chenevix Trench; Linguistic Culturology; Proverbs; Paremiology.*

ВЪВЕДЕНИЕ

„Основоположник на англоезичната лингвокултурна паремиология". С този малко тромав израз може най-точно да се резюмира една малко известна част от творческия път на "човека с десетте таланта" – бележития ерудит от Викторианската епоха Ричард Ченевикс Тренч (1807–1886), известен английски полиглот, паремиолог, филолог и следовник на романтичния поет Уилям Уърдсуърт, англикански свещеник и доктор по богословие, дякон на Уестминстър, Лондон, дългогодишен архиепископ на Дъблин и баща на четиринадесет деца. От всички изредени квалификации, за делото на Ричард Тренч като паремиолог и лингвокултуролог днес като че ли се знае най-малко. То е известно може би само на неколцина „тесни специалисти" в Англия, Ирландия, САЩ и в някои други англоезични страни, а у нас едва ли ще има и дузина „посветени люде", които да са имали щастието да се докоснат до уникалното духовно-научно осветление на паремиите на този поет във филологическата наука. По времето на Ричард Тренч науката **паремиология** още не е била родена, а още по-малко се е знаело за **лингвокултурологията**, която се появи в Русия чак през 90-те години на миналия век. Но днес, около век и четвърт след смъртта на този забележителен викторианец, срещата със съчиненията му доказва още веднъж способността на човешкия ум да предвижда зараждането на цели клонове от науката векове преди тяхната поява.

Настоящата разработка е посветена на предусещането на Ричард Тренч за лингвокултурната паремиология век и половина преди създаването ú. За целта са проучени три съчинения на автора: *The Study of Words* [Изследване на думите] (1951) [1], *English: Past and Present* [Минало и настояще на английския език] (1955) [2] и *Proverbs and Their Lessons* [Пословиците и техните уроци] (през 1853г., когато излиза за пръв път, книгата е със заглавие *On the Lessons in Proverbs*) [За уроците в пословиците], [3], като основен за нас е последният източник. **Задачата**, която си поставя разработката, е да експлицира някои типични черти на националния (етническия) характер на различните народи според техните пословици по начина, по който са изтълкувани от Тренч. **Изследователската методика** е описание на три аспекта на паремиите: съдържание, смисъл и образност. **Изследваният езиков материал** е извадка от паремийни текстове, които характеризират отделните народи, открити в третата книга на Тренч – *Proverbs and Their Lessons*. Разработката е с илюстративен и насочващ характер; тя няма за цел да прави генерални изводи за характера на отделните народи, а само допълва обширната тема за

[73] Авторката дължи запознаването си с творчеството на Р. Тренч на проф. В. Мийдър, най-авторитетният и международно признат учен паремиолог днес. Освен изследовател на почти всички аспекти на паремията и автор на над 150 книги, речници и студии, проф. Мийдър е и редактор на богата поредица от паремиологически съчинения на стари и почти забравени автори, чиято стойност може да се оцени много по-добре днес, векове след тяхната смърт. Част от дарените с ценна литература по паремиология, които проф. Мийдър от десетилетия насам прави на паремиолози от цял свят, са дял от личния архив по паремиология, лингвокултурология и англицистика на авторката и могат да се ползват от изследователи в тези области.

лингвокултурната същност на паремиите с подходящи примери. За да не се цитира всеки път основният източник, след всеки цитат в скоби ще следва съответната страница в книгата *Proverbs and Their Lessons*. Що се отнася до названието **лингвокултурна паремиология**, то се отнася до паремиологията, която има отношение към изследване не толкова на общочовешкото в паремиите, което Тренч илюстрира с не по-малък брой примери, колкото на специфичното и характерното за определена **лингвокултура (интеграла от народ и неговата културна история и език**) и нейния **контекст** (природата, в която е потопена).

ИЗЛОЖЕНИЕ

И най-великите произведения на индивидуалните творци не могат да се сравнят с богатството на лексикона на един език, защото думите, взети в своята съвкупност, представляват вкаменили се късове от поезията, етиката и историята на един народ[74]. Източниците на тази образна парафраза откриваме във въвеждащата лекция в книгата на Тренч *The Study of Words* [4]. По своята същност тази мисъл представлява добре известна постановка от лингвокултурологията, която, ако бъде преведена на терминологичен език, ще изглежда по следния начин: **отделните прецедентни текстове на даден език носят много по-малък обем културна информация за народа, който го говори, отколкото лексикона му, тъй като в съвкупността от всички думи на езика се съхранява в автентичен вид цялата му културна история**. Като потвърждение на тази постановка по-нататък в изложението Ричард Тренч привежда множество примери от най-различни писмени и безписмени езици, включително и на туземни племена, обитаващи различни места в Южна Африка, Източна Африка, Бразилия, о. Фиджи и др., с които илюстрира особени и типични за тези народи културни реалии[75]. По същия начин в книгата си *English: Past and Present* чрез привеждане на множество примери от семантиката и етимологията на групи английски думи авторът проследява в едри щрихи цялата история на английската лингвокултура от англосаксонския период (ок. V век) до средата на XIX век.

Що се отнася до паремиите, Ричард Ченевикс Тренч обяснява още в първата глава на книгата си *Proverbs and Their Lessons* колко е трудно те да бъдат преведени от един език на друг (на английски), като се позовава на друга, лингвокултурна по своя характер и поетично изказана мисъл на големия европейски хуманист Еразъм Ротердамски, сам автор на първия сборник с пословици в ренесансова Европа – *Adagia*, появил се на латински през 1500г. и претърпял много преводни издания през следващите векове [5]: „Повечето пословици имат тази особеност, че звучат най-добре на родния си език; когато се превеждат на други езици, те губят много от красотата си, тъкмо както някои вина не понасят да бъдат изнасяни в други страни и изисканият им вкус и аромат може да бъде усетен истински единствено там, където са произведени." [6][76] Днес бихме казали, че от гледна точка на лингвокултурологията непреводимостта произтича именно от невъзпроизводимата

[74] Срв. 'fossil poetry', 'fossil ethics', 'fossil history'. Преводът от английски на български в работата е наш.

[75] Измежду най-впечатляващите съвременния читател примери са липсата в някои от тези езици на думи за понятия като *Бог* и *благодарност* и за голям брой думи, означаващи разновидности на убиването, вкл. на зародиш или дете в майка или на чужд човек от друго племе, на син от баща, на баща от син, на видове мъчения, практики от канибализма и под. Все пак, тъй като от времето на регистрирането на тези примери насам са минали 150–170 години, може да се очаква, че нравите на тези народи значително са се променили и облагородили, особено след приемане на християнството от европейските мисионери.

[76] Habent enim hoc peculiare pleraque proverbia, ut in eâ linguâ sonare postulant in quâ nata sunt ; quod si in alienum sermonem demigrârint, multum gratiæ decedat. Quemadmodum sunt et vina quædam quæ recusant exportari, nec germanam saporis gratiam obtineant, nisi in his locis in quibus proveniunt [Most proverbs have this peculiarity that they sound best in their native tongue, but if they are translated into another language they lose much of their beauty ; just as some wines cannot stand exportation, and only give their proper delicacy of flavour in the places where they are produced.]

културна конотация, или **културен ореол**[77] [7]), на оригиналната пословица, което ще рече от липсата на идентичен **културен контекст** в приемащата лингвокултура. Но Ричард Тренч посочва още, че при миграцията си от култура в култура някои пословици все пак успяват да се вградят и да станат органична част от приемната лингвокултура, в която са попаднали. Това става едва след като намерят необходимите условия за живот в нея. Такива текстове понякога претърпяват промени, обикновено по отношение на образността, но запазват своя основен смисъл, така че в даден момент става почти невъзможно оригиналната пословица да бъде различена от своето копие. [8]

Показателно е, че в книгата си *Proverbs and Their Lessons* наред с главите, занимаващи се с определението на пословицата, произхода на паремийния жанр, поетичната страна на пословиците, мъдростта и остроумието им и тяхната морална и богословска страна, Ричард Тренч отделя специална глава, озаглавена "The Proverbs of Different Nations Compared" (Сравняване на пословиците на различни народи) (с. 46–68). Този факт сам по себе си говори за добре осъзнатия от автора **лингвокултурен характер на паремийния жанр**. Казано другояче, Ричард Тренч, подобно на съвременните лингвокултуролози, разглежда както думите, така и малките текстове на пословиците като фосилизирани отломки от специфичната култура на народа, който ги е създал. Това не би могло да бъде иначе, като се имат предвид знанията му на полиглот, ползващ, както, може да се съди от съчиненията му, латински, старогръцки, френски, немски, италиански и испански. Ерудицията на Ричард Тренч се дължи на блестящото класическо образование, което е получил в младостта си, както и на факта, че живее в огромна империя, чиито владения се простират върху почти всички континенти и много непознати на Стария Свят острови по световните морски пътища и кръстовища. От книгите му научаваме за продължителните му контакти и кореспонденция с британски мисионери, пътешественици и изследователи, пребиваващи в колониите, от които редовно е получавал обилна и достоверна информация за живота и нравите на непознати и чужди племена и народи, обитаващи най-отдалечени краища на света. За учения следователно не е трудно да разграничи оригиналните от привнесените паремии при опитите му за характеризиране на отделните лингвокултури.

За неизчерпаемата съкровищница на **древногръцките пословици** например Ричард Тренч казва, че като цяло те са много поетични и свидетелстват за много доброто познаване на цялата гръцка история, митология и дори философия от всички слоеве на гръцкия народ. Почти във всяка гръцка паремия се съдържа алюзия, отпращаща към митологията. Все пак, твърди той, по мъдрост и дълбочина те не могат да се сравняват с паремиите на християнските народи. Така например пословиците *Ἅΐδος κυνῆ˜* [A Hades cap, i.e. a tarn-cap, which makes one invisible (шапката на Хадес, с която човек става невидим)], *‘Ἄπληστος πίθος* [A jar that cannot be filled, like that of the Danaides (Съд, който никога не може да се напълни, като урната на Данаидите)] и *Ἰλιας κακων* [An Iliad of woes (Илиада на страданията)] (с. 48–49) отпращат към добре известни митологични герои и сюжети. Други два текста – максимата на Платон *Χαλεπα τα καλά* [Good things are hard (Хубавите, добрите неща са трудни)] (p. 128—129) и намерената в съчиненията на Плутарх и цитирана от Ориген пословица *‘Οψε Θεων ἀλέουσι μυλοι, ἀλέουσι δε λεπτά* [The mill of God grinds late, but grinds to powder (Господнята мелница мели бавно, но ситно)] (с. 140) са с подчертано философско и религиозно съдържание. А най-хубавата любовна пословица на древните гърци, пише Тренч, е *Love teaches culture (gives a liberal education)—even if one was before uncultured* (Любовта учи на култура (дава свободно образование по изкуствата), дори и ако човек преди е бил безкултурен). (с. 49)

[77] Термин на Владимир В. Воробьов, един от основоположниците на лингвокултурологията.

Оригиналните **римски пословици** според учения са много по-малко на брой от гръцките и не са нито поетични, нито пък са свързани с легенди и митове. В тях, също както и в гръцките, почти не се говори за любов, тема, много по-често срещана в по-късните пословици на европейските християнизирани народи. Все пак древните римски пословици имат своята висока стойност. Едни препоръчват строг морал, трезво мислене и сдържаност, други – мъжество, смелост и стоицизъм, тема на трети е божественото възмездие, а други са посветени на земеделието, така характерно за живота в Древна Италия. Това разнообразно съдържание се вижда от примерите, приведени от автора: *Serpens, nisi serpentem comederit, non fit draco* [A serpent, unless it devour a serpent, grows not to a dragon, i.e. the folly of one man is the fortune of another ; for no man prospers so suddenly as by other men's errors (according to Lord Bacon's interpretation) (Змията не става дракон ако не погълне друга змия, т.е. глупостта на едни е късмет за други, защото, според тълкуването на Лорд Бейкън, никой не би могъл да се издигне бързо, ако другите не правеха грешки)] (с. 46); *Mores amici noveris, non oderis* [You may know your friend's character and not dislike him (Можеш да познаваш характера на приятеля си и пак да не го мразиш)]; *Noxa caput sequitur* [The injury falls on one's own pate (Замислената другиму вреда пада на твоето собствено теме, т.е. глава)]; *Conscientia, mille testes* (Съвестта е като хиляда свидетели)]; *Oportet agrum imbecilliorem esse quam agricolam* [The ground ought to be poorer than the farmer (Земята трябва да е по-бедна от своя стопанин, т.е. човек трябва да има достатъчно капитал, за да се занимава със земеделие)]; *Qui arat olivetum, rogat fructum ; qui stercorat, exorat ; qui cædit, cogit* [He who digs up his olive-yard, asks fruit of it ; he who manures it, demands it ; he who prunes, exacts (Който си копае маслиновата градина, я моли да му роди маслини, който я тори, иска плод от нея, който я подкастря, заповядва ú да даде плод)]. (с. 50–51) Що се отнася до широко известната латинска пословица *Vox populi, vox dei* (The voice of the people, the voice of God (Гласът на народа, глас Божи)], Ричард Тренч предлага за нея следното тълкувание: този текст далеч не утвърждава моментните и случайни шумни викове на множеството, а по-скоро повтарящата се в различни исторически периоди и при различни народи сериозна и обоснована реакция на осъждане, с което Бог чрез недоволството на целокупното човечество изразява своя справедлив гняв към определени лоши дела и постъпки на управляващите. (с. 122–123)

За **испанските пословици** Тренч пише, че по богатство, брой и качество те далеч превъзхождат пословиците на другите европейски народи, които, обратно, според него са създали по-богата художествена литература от испанците. (с. 51) Пословиците в произведенията на Сервантес, който за Ричард Тренч олицетворява квинтесенция на испанския характер, както и всички други испански пословици, се отличават с мрачна сериозност, сдържан и горчив хумор, рицарско великодушие, аристократично безразличие към бедствията и нещастията, безгранична любов към свободата, изключителна гордост, надменно презрение към съседите португалци и иронична подигравка със собствената недисциплинираност и жестокост. На с. 52, 53 и 54 са дадени няколко примера, които красноречиво илюстрират всички тези качества: *Las manos blancas no ofenden* [White hands cannot hurt (Белите ръце не раняват)]; *Bien sabe el asno en cuya cara rebozna* [The ass knows well in whose face he brays (Магарето добре знае в чие лице реве)]; *Quando vierás tu casa quemar, llega te á escalentar* [When thou seest thine house in flames, approach and warm thyself by it (Когато видиш, че къщата ти е в пламъци, доближи се до огъня да се стоплиш)]; *El Rey va hasta do puede, y no hasta do quiere* [The king goes as far as he may, not as far as he would (Кралят отива толова далеч, колкото може, не колкото би искал)]; *Every layman in Castile might make a king, every monk a pope* (Всеки светски човек в Кастилия може да бъде крал, всеки монах – папа); *Take from a Spaniard all his good qualities, and there remains a Portuguese* (Вземи от испанеца всички добри качества и ще получиш португалец)]; *Socorros de España, ó tarde, ó nunca [Succours of Spain,*

*either late, or never (*Подкрепления от Испания – или късно, или никога)]; *Matarás, y matarte han, y matarán á quien te matará* [Kill, and thou shall be killed, and they shall kill him who kills thee (Убиеш ли, теб ще убият, а после ще убият този, който те е убил)]. На с. 60 Тренч се спира на типичната образност, именно защото с нейна помощ се обрисуват характерни за испанския начин на живот ситуации. Такъв например е образът на мавъра в пословицата *En casa del Moro no hables algarabia* (Не говори арабски в къщата на мавър), както и образа на Св. Августин в: *Sermon sin Agostino, olla sin tocino* (Проповед без споменаване на Августин е като задушено без бекон.)

Вглеждайки се в богатата съкровищница на **италианските пословици** Ричард Тренч предлага своите интересни наблюдения на италианския характер. Според него той се отличава с липса на благородство и великодушие, с подозрителност към всеки и всички, с цинизъм и егоизъм – качества, така добре описани от Макиавели в станалото в Ренесанса известно на всички образовани люде в Европа съчинение *Държавникът*, с хитрост и лукавство, прикритост, манипулативност и величаене на отмъщението, особено на дълго подготвяното и пресметливо обмисляно отмъщение, както още и с пълното несъответствие между римокатолическата система и истинската вяра, но от друга страна с прослава на безкористното приятелство и на безхитростнния, лек живот на честния, чист и необременен от коварни помисли човек: *Chi ha sospetto, di rado è in difetto* [He who suspects is seldom without occasion (Който подозира, рядко остава без повод)]; *Fidarsi è bene, ma non fidarsi è meglio* [Trust is good, but distrust is better (Доверието е добро, недоверието е още по-добро)]; *Da chi mi fido, mi guardi Iddio ; da chi non mi fido, mi guarderò io* [From those I trust God guard me, from those I trust not I will guard myself (От тези, на които имам доверие, да ме пази Господ, а от тези, на които нямам доверие, аз сам ще се пазя)]; *Con arte e con inganno si vive mezzo l'anno ; con inganno e con arte si vive l'altra parte* [By skill and fraud one can live half the year, by fraud and skill one can live the remainder (С хитрост и лъжа човек може да преживее половината година, с лъжа и хитрост – останалата половина)]; (с. 54) *Chi non può fare sua vendetta è debile, chi non vuole è vile* [He who cannot revenge himself is weak, he who will not is vile. (Който не може да отмъщава е слаб, който не иска да отмъщава е без чест.)] (с. 13); *Vendetta, boccon di Dio* [Revenge is a morsel for God (Отмъщението е мръвка [подобаваща на Бога, достойна] за Бога)]; *Aspetta tempo e loco à far tua vendetta, che la non si fa mai ben in fretta* [Wait time and place to act thy revenge, for it is never well done in a hurry (Изчакай времето и мястото да извършиш отмъщението си, че то не става както трябва с бързане)]; *Vendetta di cent' anni ha ancor i lattaiuoli* [Revenge of an hundred years old hath still its suckling teeth (Отмъщение, чакало сто години, още има млечни зъби, т.е. е все така младо и свежо)]; *Con l'Evangelo si diventa eretico* [With the Gospel one becomes an heretic (С Евангелието човек става еретик)]; *Gli amici legono la borsa con un filo di ragnatelo* [Friends tie their purses with a spider's thread (Приятелите си вържат кесиите с паяжинена нишка)]; *Ad un uomo dabbene avanza la metà del cervello; ad un tristo non basta ne anche tutto* [For an honest man half his wits is enough, the whole are too little for a knave (На честния човек му стига половината от ума му, на нечестния и всичкият му ум му е малко)]. (с. 54–57)

Що се отнася до **ирландците**, типична тяхна черта например е очакването на взаимност между обикновените войници и собствените им вождове, изразено в следната пословица: *Spend me, and defend me* (Използвай ме, защитавай ме.) Тренч скептично отбелязва, че втората част на обещанието не може да бъде изпълнена, тъй като никой не може да защити някой друг от нещо, с което единствено сам той може и трябва да се справи (с. 59)

За **характера на жителите на Корнуол**, **които са от келтски произход**, Тренч предлага друга пословица, която много добре изразява тяхното изключително упорство и отказа им да се вслушват в разумни доводи: *He who will not be ruled by the rudder, must be ruled by the rock* (Който не иска да бъде управляван от кормилото, ще

бъде управляван от скалата). (с. 60) Другата цел на този пример е да илюстрира чрез образите типичния морски начин на живот на келтите в тази част на Англия.

Типична английска пословица за Ричард Тренч е *Make hay while the sun shines* (Събирай сено, докато грее слънцето). В нея е използван образът на променливото английско небе и на постоянната смяна на облачното време със слънчево, макар и в Южна Англия понякога слънцето да грее през цялото лято. (с. 59–60) В случая авторът насочва вниманието си към природата, типична за дадена лингвокултура – т.е. към характерен фрагмент от контекста на английската култура, а не към определени качества, характеризиращи английската езикова личност. Английският характер проличава много по-ясно ясно от следните текстове: *Sit in your own place, and no man can make you rise* (Стой на твоето собствено място и никой няма да може да те накара да станеш) (с. 108), *Every man has his price* (Всеки си има цената) (с. 101), *Tell the truth, and shame the devil* (Кажи истината и засрами дявола) (121) (с. 101) и *The way to heaven is by Weeping-Cross* (Пътят към небето минава през кръста на плача (с. 131). Това са пословици, утвърждаващи типични за английската култура реалии, като важността на положението в обществото за индивида, измерването на човека в пари, говоренето на истината, страданията като сигурен път към блажен живот след смъртта.

Бегъл опит за обрисуване на черти от **немския характер** са две стари немски пословици: *Die Nacht ist keines Menschen Freund* [The night is no man's friend (Нощта на никого не може да бъде приятел) (с. 46) и *Wenn Gott ein Ding verdreusst, so verdreusst es auch bald die Menschen*[78] [When God loathes aught, men presently loath it too (Когато Господ се отвращава от нещо, скоро и хората започват да се отвращават от него)] (с. 132). В първата пословица съгласно древната германска митология и свързаното с нея суеверие, широко разпространено сред германските народи и забелязано от Грим, нощта, както посочва Тренч, е представена като неприятелска и враждебна сила за човека. (с. 46) Втората пословица хвърля светлина върху способността на Твореца да влияе върху отношението на хората към злото, черта, забелязана от немците и фиксирана в специален паремиен текст.

Една от **френските пословици**, която Тренч намира за особено типична за този народ, е следната: *Il est aisé d'aller à pied, quand on tient son cheval par la bride* [It is easy to go afoot, when one leads one's horse by the bridle (Лесно е да вървиш пеш, докато водиш коня си за юздата]) (с. 78) Тълкуването, предложено от автора, е: лесно е да слезеш по-ниско в социалната стълбица, след като можеш без усилия да се върнеш на старото си високо положение, да се разделиш временно с лукса за определен от теб период от време. В този текст Тренч забелязва остроумие, елегантност и финес, но така също и особен род хитрост и лукавство. А типичното за французите суеверие авторът илюстрира със следната оптимистична по дух паремия: *Qui naît le dimanche, jamais ne meurt de peste* [A Sunday's child dies never of the plague (Роденото в неделя дете никога не умира от чума)] (с. 46) Друга типична френска пословица според Тренч е следната: *Prends le premier conseil d'une femme, et non le second* [Take the first advice of a woman, not the second (Последвай първия съвет на жената, не втория)] (с. 84) Тя от една страна възхвалява женската интуиция, а от друга – отрича разума у жената по начин, който, както можем да съдим по контекста, е типичен не само за французите, но и за другите европейци.

За **египетските пословици** Ричард Тренч пише, че най-характерните черти на характера на египтяните дори и днес (т.е. в средата на XIX век) си остават егоизмът, отсъствието на чувство за обществена отговорност, сервилността на подчинените, подтисничеството на силните, пълната зависимост на слабите от тях и произлизащата от това всеобща поквара на живота. Това е земя, пише Тренч, чиито управници, бидейки самите те зли, виждат и в най-малкото добро заплаха за себе

[78] В изданието на с. 132, глаголната форма е *verdreusst* вместо формата за 3-то л. мн. ч. *verdreussen*.

си. Те само наказват и никога не награждават и единственият начин човек да се запази от тях е да остане незабелязан. Единствено в такава земя може да се роди пословица, като следната: *Do no good and thou shalt find no evil* (Не прави добро, за да не намериш зло). (с. 58)

Авторът предлага и няколко типични **арабски пословици** в превод на английски, от които тук ще бъдат цитирани две: *The blessings of the evil genii are curses* (Благословиите на злите джинове са проклятия) (с. 143) и *Purchase the next world with this ; so shall thou win both* (Купи следващия свят (т.е. живота след смъртта) с този; така ще спечелиш и двата). (с. 135) Своеобразието в тях намира израз в образа на джиновете в първия текст и в особеното, двойствено духовно-практично послание на втората пословица.

Персийските пословици са част от хилядолетната източната традиция. Тренч привежда няколко примера, които, също както египетските по-горе, са дадени в превод на английски. Ще цитираме два много известни текста: *Speech is silvern, silence is golden* (Говоренето е сребро, а мълчането злато) (с. 81) и *A stone that is fit for the wall, is not left in the way* (Камък, който става за стената, не се оставя на пътя). (с. 109)

За описване на **нравите на мулатите в Санто Доминго**, град, който по времето на автора е бил столица ту на френска, ту на испанска, ту на хаитянска колония в Карибите[79], Ричард Тренч цитира **хаитянска пословица**, която изразява комичното и едновременно с това неуспешно желание на местните роби да имитират своите господари и изключителното им жизнелюбие: *Mulates qua battent, cabrites qua morts* [Mulattoes fight, kids die (Мулатите се бият, козлетата умират.)] Както обяснява авторът, дуелите между мулатите, за които става дума в пословицата, са били по-скоро имитация на дуелите на французите господари, тъй като накрая враждуващите мулати винаги се помирявали и отпразнували събитието с празник и гощавка с месо от заклани за целта козлета. (с. 79)

В книгата са приведени и примери с китайски, руски и древноеврейски пословици, които хвърлят светлина върху характера и на тези народи. Но Ричард Тренч не абсолютизира националното в паремийния жанр, той се стреми да търси и общочовешкото, тъй като за него пословичните системи съвместяват по напълно равностоен начин както общото в културите на различните народи, така и специфичното, етничното.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С тези няколко примера, които далеч не изчерпват темата за етническия характер на паремиите, така, като е видян от автора, се опитахме да покажем лингвокултурния момент в изследователската работа на Архиепископ Тренч в полето на паремиологията. Той не си служи с научна терминология по обясними причини – ред области на езикознанието още не са се появили в научното пространство. Макар и от гледна точка на съвременната наука наблюденията и интуициите на Тренч за специфично етничното в паремиите да са фрагментарни, несистемни, субективни и отчасти остарели, днес, век и половина след публикуването им, те набелязват много ясно пътя към появата на модерната лингвокултурна паремиология. Така творческата интуиция и най-вече огромната ерудиция на големия викторианец изиграват своята положителна роля в живота му на учен филолог и подготвят почвата за поява на цели нови области в хуманитарното знание. Защото без творческата интуиция и здравия разум на отделните знайни и незнайни творци в миналото, без богат емпиричен материал и опора в традицията и приемствеността и най-плодотворните идеи в науката рискуват да останат умозрителни.

[79] Това е днешната Доминиканска република.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Trench, Richard Chenevix, D.D., Archbishop. *On The Study of Words*. Twentieth Edition. Revised by the Rev. A. L. Mayhew. Oxford, Wadham College, 1888 [originally published in 1851]. Книгата е достъпна на: http://www.gutenberg.org/cache/epub/6480/pg6480.html (12.09.2013).

[2] Trench, Richard Chenevix, D.D., Archbishop. *English: Past and Present*. Edited with Emendations by A. Smythe Palmer, D.D. London: George Routledge and Sons, Limited & New York: E. P. Dutton & Co, 1905 [originally published in 1855]. Lecture 1. Книгата е достъпна на: http://www.gutenberg.org/files/20900/20900-h/20900-h.htm (12.09.2013).

[3] Trench, Richard Chenevix, D.D., Archbishop. *Proverbs and Their Lessons.* Edited by Wolfgang Mieder. Burlington, Vermont: The University of Vermont, 2003 [originally published in 1853]; за различните издания на книгата и промените в заглавието вж. предговора на В. Мийдър на с. i –iv.

[4] Trench, R. C. *On The Study of Words*. Цитатът е от “Lecture 1. Introductory Lecture”.

[5] Bland, Robert. *Proverbs, chiefly taken from the Adagia of Erasmus; and further illustrated by corresponding examples from the Spanish, Italian, French and English languages*. Vol. I. London: Printed for T. Egerton, Military Library, Whitehall, 1814. Книгата е достъпна на: http://archive.org/stream/proverbschieflyt00blaniala/proverbschieflyt00blaniala_djvu.txt, p. iv. (16.09.2013).

[6] Trench, R. C. *Proverbs and Their Lessons*, p. 23.

[7] Воробьев, В.В. *Лингвокультурология (теория и методы).* Москва, 1997г., с. 48.

[8] Trench, R. C. *Proverbs and Their Lessons*, p. 24, 32.

За контакти:

Доц. д-р Румяна Петрова, Катедра “Европеистика”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 811, e-mail: roumyana.petrova@yahoo.com

Докладът е рецензиран